

Förord

En rad vänsterdebattörer hävdar att OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) har ändrat kurs om hur ekonomisk politik ska bedrivas. OECD sägs ha vänt den Thatcheristiska "ekonomismen" ryggen för att i stället förespråka omfattande fördelningspolitik och mer av politiska ingrepp i ekonomin.

Underlaget för denna uppfattning är en OECD-rapport om sysselsättning: *Employment Outlook, July 1996*.

Stämmer detta? Har OECD verkligen tappat tilltron till ekonomisk frihet? Fil dr Kurt Wickman har här analyserat den berömda rapporten.

- Det skulle vara ett framsteg om vänsterdebattörerna skulle vilja verka för de ståndpunkter som framförs av OECD, menar Wickman.

Rapporten konstaterar att arbetslösheten är betydligt lägre i länder med större lönespridning (USA 5,1%; Storbritannien 7,5%) än i de länder som har låg lönespridning (Tyskland 10,6%; Sverige 13,5%). Dessutom har de förstnämnda en fallande arbetslöshetstrend medan de senare har en stigande.

Även om det finns strategiska svagheter, som att allmänna ekonomisk-politiska överväganden fått ersätta mer precis ekonomisk analys, så är de rekommendationer som ges konkreta. De kan sammanfattas med: sänk arbetslöshetsersättningarna, sänk skatterna och arbetsgivaravgifterna och skapa större acceptans för högre löner motiverade av högre utbildning.

Stockholm i januari 1997

Dick Erixon

Redaktör för rapportserien

Innehåll

HAR VÄNSTERPARTIET EGENTLIGEN HAFT RÄTT?	3
EMPLOYMENT OUTLOOK – INNEHÅLLET	5
<i>Höga bidrag ger hög arbetslöshet</i>	5
<i>Hög skatt på låga inkomster skapar fattigdomsfälla</i>	5
<i>Det bör löna sig att arbeta</i>	6
<i>Stimulera inte deltidarbete</i>	6
<i>Höga arbetsgivaravgifter ger arbetslöshet</i>	6
<i>Livslångt lärande</i>	6
<i>Minimiprogram i OECDs anda</i>	7
DEN FILOSOFISKA DISKUSSIONEN OM JÄMLIKHETSFRÅGOR	7
<i>Precisera positiv argumentation</i>	11
DET STORA ARGUMENTET	11
<i>Flexibel arbetsmarknad</i>	12
JÄMFÖRELSE MED ANDRA LÄNDER	12
HAR EKONOMERNA ÄNDRAT MENING?	14
<i>Lätt att avfärda</i>	15
NÅGRA GENERELLA FUNDERINGAR KRING EN MINI-KAMPANJ	16

Har vänsterpartiet egentligen haft rätt?

Den 26 juli 1996 publicerade de brittiska journalisterna Geoffrey Lean och Yvette Cooper en egentligen uppseendeväckande artikel i dagstidningen *The Independent*. De hävdade att ett antal rapporter från OECD, Världsbanken och FN:s utvecklingsprogram markerade en stor omsvängning i de internationella byråkratiska eliternas uppfattning om hur ekonomisk politik ska bedrivas.

De menade sig nu ha upptäckt, att det rörde sig om verkligt betydelsefulla kursändringar. Ekonomelitens tidigare positiva bedömning av t ex Thatchers ekonomiska politik hade från juli 1996 ersatts av något helt annat – de synsätt som präglat denna politik var nu en fråga om ren bluff, sådan var den nya uppfattningen. En bitvis förbittrad uppgörelse med dem som följt med i den bluffbaserade ekonomiska politiken utgjorde därefter artikelns huvudinnehåll.

De illa balanserade slutsatserna och tonen i artikeln gav dock vid handen något annat, åtminstone för den som med visst intresse följt den brittiska inrikespolitiska debatten. Artikeln gav snarast intryck av att vara ett inlägg i en pågående diskussion inom Labour. Närmare bestämt ett skarpt debattinlägg mot Tony Blairs omorientering av partiet bort från fackföreningarnas traditionella betoning av fördelningspolitiken till förmån för "kommunitära" synpunkter. Labourledningens nya synpunkter är uppfattningar som ibland missvisande kallats "social thatcherism".

Genom att förkläda ett inlägg till ett generalangrepp på den klassiska "thatcherismen" förstår de invigda att debatten egentligen gäller hur en eventuellt Blair-regerings ekonomiska politik ska läggas upp. Det finns nämligen i Storbritannien en stor diskussion kring partiordföranden Blairs förnyelse av Labour – som i stort sett saknas i Sverige, då traditionalisterna helt kontrollerar socialdemokratien och är de enda röster som hörs inom vänstern.

Den svenska vänstertidskriften *Ordfront Magasin* ville nu snabbt göra artikeln känd för svensk publik och översatte den med ingressen:

Sommarens viktigaste händelse gick svenska medier spårlöst förbi. Tre nyligen publicerade rapporter från OECD, Världsbanken respektive FN:s utvecklingsprogram dömer totalt ut den politik som förts i Västvärlden de senaste decennierna. Reagans och Thatchers politik var en 'bluff' – så lyder vår tids nya consensus. (Ur *Ordfront Magasin* 6/96)

Den större innebörden av artikeln gick knappast förlorad för tidskriftens läsare, nämligen att Vänsterpartiet egentligen länge haft rätt i

den ekonomiska politiken. Den ofta nyanserade vänsterdebattören Anders Ehnmark hakade på *Ordfront* och knöt sin egen stora förhoppning till "omsvängningen" – nyliberalerna (i Sverige liktydigt med Timbro) formulerar inte längre de betydelsefulla problemen i tiden, utan uppgraderingen av fördelningspolitik ger vid handen att denna uppgift är på väg att gå tillbaka till oberoende vänstertänkare, "typ" Anders Ehnmark.¹

Feministen Maria-Pia Boëthius anade en större konspiration bakom det dåliga genomslaget i media för "omsvängningen", just den som hävdats i *Ordfronts* ingress. Bakgrunden var helt enkelt att ägare av medier var intresserade av att skymma undan forskningsrön som kunde ifrågasätta nyliberala synpunkter – det är inte riktigt klart om Boëthius inbegrep också statliga medier eller DN-debatt i sammansvärjningen. Under alla förhållanden hade den manliga "ekonomismen" avslöjats – ett antal företrädare anges med namn och nummer – och det är väl egentligen bara en tidsfråga, innan nyliberala synpunkter helt ska försvinna ur dagsdebatten.²

Vilket var nu underlaget för de närmast häpnadsväckande uppfattningar som några debattörer och journalister förde fram – att stora grupper av världens ledande ekonomer som en man på sommaren 1996 helt och hållet bytte ut sin tidigare analys av hur ekonomisk politik ska bedrivas! Den centrala skrift alla dessa inlägg hänvisade till var OECD:s *Employment Outlook, July 1996*.

Det finns anledning att ställa frågan om debattörerna verkligen har läst skriften – en slående brist på förståelse av vad som verkligen står i den kan lätt leda misstankarna i denna riktning. Visserligen anger Ehnmark närmast pedantiskt på vilket inköpsställe skriften kan anskaffas (Fritzes), men frågan är om han hann dit, innan krönikan till *Arbetet* skulle levereras.

¹ "De självklara sanningarnas osanning", krönika i *Arbetet* 10/11 1996

² "Budgetunderskott hjälper", debattartikel i *Dagens Nyheter* 16/8 1996. I en ny bok av Maria-Pia Boëthius (*Några som inte älskar oss håller på att förändra vårt land*, Norstedts 1997) finns ett kapitel, som hon själv kallar "de rikas revolution". Det upprepar alldeles samma uppfattningar, men går längre i ett antal avseenden. Världen anses således ha blivit en allt sämre plats för de breda massorna, eftersom rikedomen koncentrerats hos 477 namngivna personer, "sinnessjuka" ekonomer hjälper till att sprida Thatchers och Reagans falska teser och mycket mera sådant. De rika ger sig nu på de fattiga – klasskampsstämningar manas fram ur skuggorna. Och på detta sätt fortsätter det, med obetydliga avbrott. Sådant nonsens är naturligtvis meningslöst att argumentera rationellt kring – vad som blir omedelbart uppenbart är dock under alla förhållanden, att uppfattningarna inte tillkommit efter några mer omfattande studier i ekonomisk teori eller världsekonomin utveckling.

Employment Outlook – innehållet

Debattörerna har läst OECD-rapporten så, att man förespråkar att alldeles särskild hänsyn ska tas till fördelningsproblem i framtida arbetsmarknadspolitik. I själva verket ska effektivitetsöverväganden i arbetsmarknadspolitik normalt negligeras, om de kommer i konflikt med den önskvärda socialpolitiken. Så menar debattörerna att tongivande ekonomer argumenterar från och med juli 1996.

Det finns också några formuleringar på ett par ställen i rapporten, som säger att vissa åtgärder inte kan väljas, därför att de stöter på socialpolitiska svårigheter. Trots att de skulle vara att föredra om man vill effektivisera stela arbetsmarknader i Europa, t ex i diskussionen om att dra ned förmåner vid arbetslöshet: "Cutting the benefits is the simplest way of increasing the incentive to work, but it is not necessarily the best and the social costs may be unacceptable" (s 52).

Men att socialpolitik skulle ta över effektivitetsaspekter i arbetsmarknadspolitik är inte alls huvudinriktningen någonstans i hela den analys som presenteras i rapporten, snarare tvärtom. Det kan kanske enklast illustreras med att citera fortsättningen på den diskussion som ovan pekade på socialpolitiska svårigheter: "Nevertheless, if benefits are higher than potential in-work incomes, long-term benefit dependency out of work may be encouraged. The benefit level may need to be cut".

I konkreta förklaringar till den höga och ihållande arbetslösheten i Europa – d v s undersökningens egentliga syfte – håller sig rapporten till relativt traditionella ekonomiska kartläggningar. Även om de rekommendationer som följer med sådana ekonomuppfattningar är välkända, kan det vara av intresse att lista vad rapporten här faktiskt säger:

Höga bidrag ger hög arbetslöshet

De generösa välfärdssystemen i Europa utgör ett problem för att motivera enskilda att antingen gå in i arbetsmarknaden, eller att gå tillbaka till den. Bidrag på hög nivå tenderar att hålla stora grupper av människor i långvarig arbetslöshet, något som rapporten kallar "arbetslöshetsfällan" eller "unemployment trap" (kap 2).

Hög skatt på låga inkomster skapar fattigdomsfälla

Hög beskattning redan vid låga inkomster och inkomstrelaterade bidrag gör att enskilda med låg inkomst avskräcks från att öka ansträngningen i

arbetsmarknaden, något som rapporten kallar "fattigdomsfällan" eller "poverty trap" (kap 2).

Det bör löna sig att arbeta

Förändringar i sociallagstiftningen bör allmänt övervägas för att göra valet av arbete betydligt mer fördelaktigt än valet att leva på bidrag, särskilt för grupper med potentiellt låga inkomster i arbetsmarknaden (kap 2).

Stimulera inte deltidsarbete

Ekonomisk-politiska åtgärder för att stimulera deltidsarbete bör begränsas och noga övervakas, eftersom kombinationen deltid/bidrag inbjuder till missbruk och lätt kan leda till att det allmänna incitamentet i arbetsmarknaden att söka fulltidsarbete försvagas, eller "policies will increase employment opportunities for the most disadvantaged, but reduce work incentives for the majority" (kap 2).

Flera områden där socialpolitiska överväganden skär in i arbetsmarknadspolitiska och åstadkommer ineffektivitet identifieras. Innebörden av denna ineffektivitet är således att vissa socialpolitiska interventioner lätt kan få följden att hjälpa en minoritet, men stjälpa en majoritet.

Höga arbetsgivaravgifter ger arbetslöshet

Höga arbetsgivaravgifter fungerar som en spärr för att företag ska efterfråga anställda – och kan i vissa länder fungera direkt diskriminerande mot lågproduktiv arbetskraft (kap 2).

Livslångt lärande

I en mer allmän diskussion, med få direkta förslag till hur politiken ska läggas upp behandlas löneskillnader i arbetsmarknaden (kap 3) och den höga och stigande arbetslösheten bland ungdomar (kap 4).

Framför allt uppehåller man sig i båda dessa kapitel vid att utbildning kan vara en kungsväg för att uppgradera kunskaper och erbjuda ett tillträde till arbetsmarknaden. I rapporten menar man t ex att det finns marknadsfel i detta fall. Marknadens signaler till enskilda att de ska utbilda sig mer är för svaga eller motsägelsefulla för att kunna förstås av ungdomar eller låginkomsttagare.

Samtidigt pekar man på en generell erfarenhet: ett antal politiska projekt som sökt lösa detta problem har misslyckats. Den position som rapporten då väljer att inta, blir en from rekommendation om "lifelong

learning" – men utan egentliga synpunkter på vad man ska lära sig eller hur företag eller regeringar ska främja saken.

Minimiprogram i OECDs anda

Det skulle naturligtvis kunna uppfattas som ett framsteg om vänsterdebattörer och feminister i Sverige (eller Storbritannien) skulle vilja verka för de ståndpunkter som här extraherats ur rapporten. En möjlig tolkning av de försiktiga skrivningarna skulle vara ett minimiprogram som går ut på:

- sänkt arbetslöshetsersättning
- sänkt skattetryck genom ett större grundavdrag på inkomst av arbete, vilket framför allt skulle gynna enskilda med låg inkomst
- sänkta arbetsgivaravgifter
- och en större acceptans för högre löner som motiveras genom högre utbildning.

Det finns enligt min mening strategiska svagheter i OECD-rapporten – framför allt synligt genom att priset på arbetskraft, lönen, i långa avsnitt inte alls diskuteras. Mycket allmänna ekonomisk-politiska överväganden får ersätta mer precis ekonomisk analys. Det kan troligen avslöja ett politikerinflytande på rapportens slutliga uppläggning, vilket sällan är till fördel för klarhet och stringens i svårare diskussioner av samtida samhällsproblem.

Men låt oss bortse från sådana invändningar i detta sammanhang. Låt mig i stället mana debattörerna att börja verka för det som faktiskt rekommenderas i den rapport de så bestämt omfamnat. Politiskt skulle det väl föra dem ganska långt "till höger" om den sittande regeringens arbetsmarknadspolitik – i den mån "höger" och "vänster" är användbara begrepp här. Normalt betecknas dock – i den mindre nogräknade dagsdebatten – nyliberaler som sådana som verkar för: lägre skatter, lägre ersättningsnivåer i socialförsäkringarna, lägre arbetsgivaravgifter och högre lön till den som arbetar mer eller bättre.

Den filosofiska diskussionen om jämlikhetsfrågor

Det är nu troligt, att debattörerna bortser från det enda avsnitt (i kapitel 2) som har uttalade ambitioner att rekommendera en konkret politik. Vad som troligtvis i stället satt deras sinnen i brand, är rapportens mer filosofiskt lagda diskussion om sambandet mellan skillnader i inkomstutveckling och den sociala sammanhållningen, exemplifierat i formuleringar som: "OECD societies also confront some worrying

inequalities which are straining the social fabric" (s vii). Huvuddelen av denna diskussion återfinns i rapportens tredje kapitel. Låt oss närmare bestämma vad som sägs och inte sägs i rapporten kring denna fråga.

Kapitlet är genomgående deskriptivt – i betydelsen att det i stort sett saknar politiska rekommendationer. Sådana får läsas in av dem som så önskar, men får inget direkt stöd i rapporten. Det är sannolikt klokt av författarna att hålla sig på det försiktiga planet – frågan om lönebildningen lyser i stort sett med sin frånvaro i kapitlet, vilket gör att kostnader och avvägningar mellan utjämning och andra mål inte kan göras: det påminner mest om en avhandling i sociologi, vilket antyder att politikpåverkan på rapporten varit starkast här.

En genomgående uppfattning i rapporten är, att inkomstskillnader inte vidgats under 1990-talet, möjligen med USA och Storbritannien som undantag.³ I länder som Tyskland har skillnaderna tvärtom minskat, men det stora antalet länder uppvisar en stabil fördelning över 1990-talets första hälft. Ett antal ytterligare observationer av helt likartat slag görs – nästan alla relativt välkända sedan tidigare, någon enstaka statistisk observation är någorlunda fräsch och intressant. Men på det hela taget erbjuder det kapitel 3, som debattörerna fäster sådan vikt vid, en ganska seg och okontroversiell läsning.

Men om debattörerna verkligen tänkt efter, innan man fattat pennorna, borde någon sorts alarmklocka ha väckt upp dem redan här.

Diagrammen tycks därmed peka på följande: arbetslösheten har generellt ökat under en epok med minskade inkomstskillnader – eller större jämlikhet. Det är också en allmän kunskap att arbetslösheten minskat i USA och Storbritannien – de länder där skillnaderna ökat – men att den ökat till rekordhöga nivåer i nästan alla andra OECD-länder, d v s alla länder där också skillnader i inkomst förblivit oförändrade eller minskat. I Tyskland – med den starkaste utjämningen – har arbetslösheten stigit från 2,9 procent år 1980 till 10,6 procent år 1996. Eller – för att ta en ännu kortare period – från 4,5 procent år 1991, d v s mer än en fördubbling på bara fem år.⁴

Men diagrammen leder i stället debattörerna vidare till de riktigt storslagna perspektiven. Nämligen att man i rapporterna visat, att större jämlikhet leder till en långsiktigt högre tillväxt, medan en acceptans för större löneskillnader leder till att tillväxten efterhand kollapsar.

³ Man genomför i de flesta fall mätningar av jämlikheten med hjälp av relativt grova och inte helt lättolkade mått.

⁴ Uppgifterna är hämtade från Eurostat och OECDs löpande rapporter (kvartalsvis) om arbetslöshet och sysselsättning i OECD-länderna.

Debattörerna kopplar på denna punkt också in en rapport från Världsbanken som dock främst behandlar u-länder, men vars slutsatser på något sätt antas vara enkelt överförbara till högutvecklade länder.⁵

I förlängningen ligger starka rekommendationer att gå tillbaka till 1960-talets politik för att fortsätta expandera den politiska sektorn. För en debattör som Maria-Pia Boëthius – och det finns liten anledning att tro att de övriga skulle invända – leder det till uppfattningen att en ekonomisk politik som syftar till att begränsa statens upplåning är i varje avseende felriktad.

Vi har troligen här debattens kärna. Ett bekymmer är dock att uppfattningarna hos samtliga debattörer är väsentligen oargumenterade. För att undvika famlande, kan det därför vara av värde att påminna om varför samtliga ekonomer bedömer att stela lönestrukturer ("hög grad av jämlikhet"), centrala regleringar av förhållandet mellan anställd och arbetsgivare ("arbetsrätt") samt höga direkta och indirekta kostnader eller skatter för att anställa ("arbetsgivaravgifter") tillsammans tenderar att ge upphov till högre arbetslöshet. Veterligen finns det ingen ekonom, ledande eller inte, som hävdar motsatsen – före eller efter juli 1996. Material från OECD-rapporten kan användas för att illustrera de teoretiska utsagorna.

I en öppen ekonomi är arbetskraften alltid utsatt för konkurrens från andra länder. När ostasiatiska företag producerar varor som konkurrerar ut svenska varor, kommer efterfrågan på arbetskraft i Sverige att minska. Arbetslöshet börjar uppträda. Men detta är egentligen inte något som följer automatiskt – det sker inte om de svenska lönerna är anpassningsbara eller lättroliga. När företagets intäkter faller till följd av sjunkande priser ska de anställda acceptera lägre ersättningar – antingen genom att öka sin produktivitet vid den gamla lönen eller godta en lägre lön vid den gamla produktiviteten.

"Världen" har helt enkelt ändrats och fortsätter hela tiden att ändras – något som inte går att tänka bort eller vägra anpassa sig till. Utan löneanpassning – normalt är lönen en stor och dominerande kostnad för ett företag – går företaget i Sverige omkull, alternativt flyttar det till Ostasien. I båda fallen med arbetslöshet i Sverige som följd. Var och en

⁵ Världsbankens rapport handlar om de tidiga stadierna i industrialiseringen – ungefär där Sverige befann sig i slutet av förra århundradet – och diskuterar om inte en utjämning av jordinnehavet skulle kunna påskynda tillväxten. Man finner belägg för att denna hypotes är sannolik – framför allt därför att större grupper då skulle kunna operera i kapitalmarknaderna. Mekanismen är denna: genom att kunna ställa markinnehav i pant för lån, skulle fler kunna finansiera uppbyggnad av småföretag, som på tillräckligt bred front kunde åstadkomma en industrialisering, alternativt modernisering, av u-länders ekonomier.

kan i rapporten lätt förvissa sig om att länder med en avancerad facklig "låg-lönepolitik" – eller länder där lönespridningen minskat – tenderar att få högre arbetslöshet: Tyskland (med en arbetslöshet på 10,6%), Frankrike (arbetslöshet 12,5% och stigande), Sverige (13,5% och stigande); medan länder som accepterar en större spridning tenderar att få en lägre arbetslöshet: USA (arbetslöshet 5,1%) och Storbritannien (arbetslöshet 7,5% och fallande).⁶

I ett andra avseende har debattörerna uppenbarligen övertagit fackföreningarnas institutionalistiska syn på vad ett företag är. Det handlar här om en i stort sett statisk uppfattning. Man antar, att det finns ett förutbestämt antal företag i en ekonomi – med vissa variationer, dock av andra rangens betydelse, i småföretagssektorn – som successivt anställer ett stigande antal personer. I perioder när företagsledningarna väljer strategier som "downsizing" ökar arbetslösheten, och när de väljer "upsizing" minskar den. Vi får ett slags evig ebb och flod mellan perioder med låg och hög arbetslöshet. Ledningarna kan också fritt välja en strategi för höga eller låga löner, med olika resultat för jämlikheten i den större meningen.

Det bekymmersamma med uppfattningen är dock, att den inte förstår den stora dynamik som förmår företag att etableras, växa och alternativt försvinna. Företagsledningarnas val är alltid begränsade av vad konkurrenterna gör, och vilka villkor som gäller på andra platser. Ett företag som i ett visst område tvingas att hantera större politiska kostnader än på andra håll, kommer i ett svårare konkurrensläge. Direkta skatter på de löner företagen betalar ut ("arbetsgivaravgifter") ökar kostnaden för arbetskraft och gör företag mer benägna att ersätta arbetskraft med kapital, där detta är möjligt. Det kan lätt illustreras med att EU-länder med 40-50% arbetsgivaravgifter har arbetslöshetsnivåer på 12-13%, medan USA med 12-13% arbetsgivaravgift har full sysselsättning.

I sektorer där det är svårare att anpassa sig till höga arbetsgivaravgifter (och höga skatter) blir resultatet ett annat: företag bildas helt enkelt inte. Illustrationen är den privata tjänstesektorn. USA har mellan 1970 och 1991 ökat antalet anställda i privat tjänstesektor med omkring 80%, medan motsvarande ökning i Frankrike och Tyskland varit omkring 40%. Eftersom hela spektrum i efterfrågan skjuts mot tjänster i högutvecklade länder, innebär frånvaron av en stor privat företagsbildning just här en viktig strategisk förklaring till den höga europeiska arbetslösheten.

⁶ De statistiska illustrationerna finns i Chart 3.1 och 3.2, s 64-66.

Precisera positiv argumentation

Det är väl troligt, att debattörerna anser att denna typ av analys leder bort från vad ett gott samhälle bör eftersträva. Det framgår av bettet i den polemik de utvecklar. Men det skulle naturligtvis vara till stor hjälp, om de ville precisera sina visioner närmare och faktiskt utföra en positiv argumentation kring vad det är man önskar i stället.

Det stora argumentet

I OECD-rapporten finns det en diskussion (kap 3) som de brittiska debattörerna särskilt har uppmärksammat. När man jämförde några OECD-länder fann man för vissa mått inte någon enkel korrelation mellan lönerörlighet ("flexibilitet") och arbetslöshet. Det ledde brittiska debattörer – och svenska, dock utan att klarlägga skälet – till slutsatsen att det överhuvudtaget inte finns något samband mellan inflexibla löner och arbetslöshet. Här fanns således skälet till att världens ledande ekonomer bytt fot, och numera i stort sett går in för socialpolitiska synpunkter. Men vad betyder egentligen dokumentationen?

OECD-rapporten gör inte ett test av frågan om lönespridning kan förklara arbetslöshet. Om man hade velat göra det, skulle det ha varit nödvändigt att specificera undersökningsmodellen annorlunda. Det hade också varit nödvändigt att arbeta med betydligt fler observationer – åtta till tolv OECD-länder med några få aggregerade (och relativt korta) tidsserier ger normalt för få användbara observationer för att tillåta särskilt avancerade slutsatser.

Av ännu större betydelse är dock specificeringen av modellen. Det finns ett antal faktorer som påverkar arbetslösheten väsentligt, vid sidan av bredden i lönespridningen. Dit hör olikheter i utbildning mellan olika länder, olika skattenivåer, benägenhet att nybilda företag och flera ytterligare som inte är direkt relaterade till lönespridningen. De fångas därför inte särskilt väl in i de enkla korrelationer som görs i rapporten. De slutsatser som brittiska journalister och svenska debattörer drar av argumentationen följer därför helt enkelt inte.

Det finns några andra slutsatser som debattörerna drar ur det statistiska materialet i kapitlet, men som på samma sätt är missuppfattningar. Ett exempel är att diagrammen visar att lönerörligheten uppåt är minst i de länder som har den största lönespridningen. Men sådana slutsatser kan bara göras på noggrant kontrollerade paneldata och kräver jämförelser över relativt långa tidsperioder – vissa yrkeskarriärer tar längre tid på sig att "lyfta" än andra. För t ex USA:s del finns relativt stabila panelundersökningar

tillgängliga – mellan 1976 och 1991 hade således 95 % av dem som gått in bland de lägsta 20 procenten avancerat uppåt minst en 20 procent-grupp.⁷

Flexibel arbetsmarknad

Det stora argumentet i OECD-rapporten är således inte alls vad debattörerna tror att det är. Den brittiska tidskriften *The Economist* har föreslagit en tolkning av OECD-undersökningen som det är lätt att instämma i:

Perhaps the best way to interpret the OECD's recent study is that wage flexibility is a necessary, but probably not a sufficient, condition for lower unemployment. Flexible labour markets also need to be combined with other policies, such as better education and training or welfare reform, to ensure that the low-skilled do not get trapped on the bottom rung. (Ur *The Economist*, 17 augusti 1996, "Jobs and wages revisited")

Jämförelser med andra länder

Det finns en diskussion i den brittiska artikeln som de svenska debattörerna har gått mer eller mindre förbi, nämligen användningen av Fjärran Östern-ekonomierna som ett belägg för att jämlikhet leder till tillväxt. Det är kanske litet förvånande, eftersom i övrigt inte ett enda exempel som de arbetar med är unikt, utan direkt tas från den brittiska tidningsartikeln – ända ned till den egendomliga informationen att Thatcher-politiken i Storbritannien har gett till upphov att man fått samma fördelning av nationalinkomsten som i Nigeria!

Eftersom det ostasiatiska exemplet kan användas i pedagogiskt syfte och det förekommer i *Ordfront*-artikeln, vill jag helt kort ställa in det i ett sammanhang, som avviker från debattörernas.⁸ Den långsiktigt höga tillväxten i t ex Singapore eller Hong Kong har fört dessa stadsstater inom loppet av en generation från u-länder till länder med en levnadsstandard som ligger i nivå med eller till och med högre än t ex den svenska. Den ostasiatiska fördelningen av inkomster är också jämn – en säregenhet som Världsbanken i sin första stora Ostasien-rapport (1993) noterade, men inte diskuterade närmare.

⁷ En diskussion av dessa problem finns i min rapport *Amerikaner arbetar – USA på väg mot full sysselsättning*, Timbro-rapport 20/1996.

⁸ En både personlig och vetenskaplig diskussion av den asiatiska politiska utvecklingen, särskilt den i Singapore, finns i min bok *Singapore – föredöme eller skräckexempel?*, Timbro 1995.

Det kan vara förvånande för svenska debattörer, men den ostasiatiska utvecklingen är ett alldeles utmärkt exempel på vad ekonomer kallar "trickle-down"-effekten, som helt allmänt förhånas som "hästskits-teoremet" av t ex Ehnmark. Genom att enskilda driver utvecklingen på olika områden, kommer de under en period att bli förmögna, men genom att de skapar företag som andra erbjuds att arbeta i, sker efterhand en utjämning av inkomstnivåerna. Det blir alldeles särskilt tydligt i ekonomier som är relativt oreglerade och där individer uppmuntras att röra sig mellan olika arbeten för att öka sina inkomster.

I Singapore råder sedan länge brist på arbetskraft – ekonomin är dynamisk och lönedifferenserna mellan olika arbeten relativt stora, skatterna låga. En individ kan genom att flytta till en arbetsgivare som betalar högre lön direkt öka sin inkomst och konkurrensen om arbetskraft blir skarp. Samtidigt vet den enskilde också, att han kan öka sin inkomst väsentligt och varaktigt genom att under ett par månader eller ett halvår gå en kvällskurs i något ämne som direkt ökar hans produktivitet eller attraktivitet i arbetsmarknaden. Han vet att en investering i ökat kunnande direkt ger honom en hygglig avkastning – utbildningsmarknaden är också dynamisk.

Efterhand utjämnas inkomsterna – inte genom statliga välfärdsprogram, sådana saknas i Singapore, utan genom rena marknadsanpassningar. Detta kan enklast beskrivas som den mekanism för utjämning som finns inbyggd i marknadsekonomin – i motsats till föreställningar som debattörerna har fått om bakfoten. I någon mån kan väl debattörerna ursäktas av att det är en av samtidens centrala fördomar, att marknadsekonomin ska "tyglas" av politiker just av det skälet att den antas ge upphov till stora inkomstskillnader, eller "orättvisor" som är det moderna slagordet, hämtat direkt från språkbruket i barnkammarens fördelningsstrider.

Det finns nu många fördelar med att det är enskilda som direkt bestämmer sin egen inkomstutveckling. Jag skulle vilja hävda att det i en dynamisk ekonomi alltid är möjligt för en enskild, oberoende av ursprunglig position, att planera en inkomstkarriär som den enskilde själv uppfattar som tillfredsställande. Det är, åtminstone för mig, svårt att tänka sig något mer effektivt mål för en politik för fördelning. Den minsta fördelen är att komma bort från en fördelningspolitik som fastställs centralt och av politiker – med de ibland starka och otrevliga sociala spänningar som åtföljer den.⁹

⁹ I princip kan inte heller politiker kommendera fram utjämning, om den inte baserar sig på processer i marknadsekonomin som i sig själva ger upphov till detta resultat. Det mest

Generellt känner vi många konkreta exempel på att ekonomisk tillväxt ger utjämning som bieffekt, inget enda exempel på att utjämning ger hög tillväxt som bieffekt. Debattörerna hävdar nu alla att det senare gäller, utan att ge något enda konkret exempel, eller ens antyda genom vilka konkreta samhällsprocesser saken kommer till stånd. Denna diskussionsteknik går mest synligt tillbaka på traditionen från det utopiska tänkandet, som kanske har tilltalande egenskaper i några avseenden, men på det hela taget är mycket litet användbart i samhällsekonomisk analys.

Har ekonomerna ändrat mening?

Innan debattörerna tagit så bestämd ställning för att ekonomerna i OECD och Världsbanken ändrat mening i juli 1996, hade det kanske varit klokt att kontrollera hypotesen. Ett enkelt sätt hade varit att vänta på den länder-rapport för USA som utgavs i november 1996 – och länge varit utannonserad.¹⁰ Åtminstone Ehnmark och vänsterdebattören Per-Axel Jansson (i *Obs!*-programmet 25/11 1996) hade hunnit vänta. Deras förväntan om en splitter ny, socialpolitiskt orienterad ekonomkår skulle naturligtvis med största klarhet ha framgått genom helt nya skrivningar: det var ju faktiskt USA-bedömningarna i juli-rapporten som för debattörerna framstod som de mest nydanande.

Det finns ytterligare ett bra skäl för att man borde ha väntat, och det sammanhänger med att just länder-rapporterna är "översteprästens" rapporter inom den informella ekonom-hierarkin inom OECD (arbetsmarknadsekonomerna kommer ganska långt ned). Om vi bortser från våra moraliska betänkligheter inför denna typ av graderingar, kan vi dock komma till den skarpare formulerade hypotesen, att en generell OECD-omsvängning borde bli särskilt synlig i novemberrapporten om USA. Så, vad sägs då i denna rapport?

Knappast något som stärker debattörernas hypotes: kampen mot inflationen ska prioriteras högt, arbetsmarknaden ska uppfattas som välfungerande, något som till och med framförs med viss emfas, delvis riktad mot sådana uppfattningar som lanseras i debattörernas artiklar:

Labour force participation rates are higher, unemployment rates are lower and labour productivity is greater than in most other OECD countries. In recent years, the performance gap has been dramatic, with a majority of

framträdande resultatet av en aktiv utjämningspolitik blir då egentligen att introducera och fördjupa förutsättningarna för den sociala kampen.

¹⁰ OECD Economic Surveys, United States, November 1996 – rapporten kan med fördel köpas på Fritzes i Stockholm.

OECD job creation occurring in the United States. Popular misconceptions notwithstanding, these jobs have, for the most part, been in the higher paying occupations. (OECD Economic Surveys, United States, nov 1996)

Det kan dessutom vara av större intresse att lägga märke till att OECD-ekonomerna till och med föreslår en skärpning av den "nyliberala" politiken för framtiden:

"Also, the current account deficit appears to have peaked, the dollar has rallied, and the budget deficit has been reduced. However, future fiscal projects are mediocre in the near term and poor looking further out, unless an agreement is reached to balance the federal budget by reining in entitlement spending. And full price stability has not yet been achieved. Some valuable structural reforms have been legislated, but several other efforts – in financial services deregulation and, especially, in health care, and other areas affecting social objectives – remain to be completed, while other domains, such as taxation and Social Security financing, have been reformed in the past but are in need of further attention in the future. It is to be hoped that these reforms will be successfully brought to fruition in the years to come." (ibid)

Här ges således rekommendationer om att minska de offentliga utgifterna, dra ned socialpolitiska förmåner ("entitlements"), söka former för att förenkla skattesystemet och sänka skattetrycket, öka konkurrensen på områden där det finns statliga monopol och annat liknande. Jag vet inte alldeles bestämt hur debattörerna bedömer dessa ekonomisk-politiska förslag, men tror med sannolikhet gränsande till visshet att de ser dem som förslag i "nyliberal", och därmed felaktig, riktning.

Ytterligare en kontrollstation på vad OECD-ekonomerna anser, kunde väl – åtminstone för svenska debattörer – ha varit den rapport om Sverige som organisationen publicerade i januari 1997. "Tendensen" i Sverige-rapporten kan väl sägas ha fångats någorlunda väl av LO:s talesmän, där man hävdade att det rör sig om "nyliberal skåpmat". Utan alternativa tolkningsmöjligheter framgår av rapporten att OECD inte frångått uppfattningen, att det finns ett starkt samband mellan dålig löneflexibilitet och hög arbetslöshet. För LO framstår väl rapportens rekommendation, att Sverige riskerar en stigande arbetslöshet, om man inte släpper fram en betydligt större lönespridning som anatema. Och eftersom detta också för debattörerna är ett av de riktigt stora slagnumren, borde väl rapporten rimligen ha förvånat och kanske manat till större eftertanke.

Lätt att avfärda

Det är inte ofta det är så lätt i politiska debatter som i detta fall att direkt och med den största säkerhet säga: tyvärr, tillgängliga test visar att ni har fel, mina damer och herrar – det har inte skett någon markant

förskjutning av de allmänna perspektiven hos OECD-ekonomerna. Det är till och med tvivel underkastat, att ni har förstått innehållet i den ursprungliga OECD-rapporten från juli 1996 så som den var avsedd att läsas.

Några generella funderingar kring en mini-kampanj

Det kan finnas anledning att något närmare fundera över varför till synes självständiga personer samordnat sina synpunkter kring en inte särskilt bra journalistartikel, översatt och publicerad av *Ordfront Magasin*, en Vänsterpartiet (f d Vänsterpartiet Kommunisterna) närstående tidskrift. Den enda av debattörerna som ger intryck av att åtminstone ha läst igenom den underliggande OECD-rapporten är Per-Axel Jansson i *Obs!*-inlägget.

Ordfront Magasin har väl närmast kommit att söka lösa uppgiften att formulera en splitter ny och bättre ekonomisk politik för ett Vänsterparti, som vill komma undan ett ansvar för sitt kommunistiska förflutna. I detta syfte har man sökt nylansera den brittiske ekonomen John Maynard Keynes och pressat dennes ekonomisk-politiska skrifter på programpunkter bortom det igenkänningsbaras gräns. Den intelligenta och intellektuellt rörlige Keynes framstår som en rigid och halvt enfaldig socialpolitiker, sedan *Ordfront Magasin* och en organisation som kallar sig "Keynesianska klubben" klippt och klistrat färdigt i hans skrifter.

Till nöds kan det kanske också gå att någorlunda begripligt foga in Maria-Pia Boëthius i kören. Som representant för en vänsterorienterad kvinnorörelse utan ekonomisk politik kan ett försvar för offentliga utgifter utan budgetrestriktion förefalla politiskt lockande. Om nu någon lovar, att den ekonomiska logik som vill begränsa de offentliga utgifterna vilar på rena bluff-argument, kan naturligtvis frestelsen att skriva en debattartikel i denna riktning bli övermäktig.

Men hur ska man placera in den begåvade Anders Ehnmark – med ett långt förflutet som nyhetsvärderande journalist? Och med en lysande bok om Machiavelli bakom sig (och en mindre lysande om Tocqueville)? Så sent som i mitten av januari publicerade han en krönika i *Expressen*, där han fortsatte hävda, att "tiden ömsar skinn" och ekonomkåren byter uppfattning.¹¹ Denna krönika skrevs således vid en tidpunkt då mycket material redan fanns tillgängligt – både USA-rapporten och Sverige-

¹¹ A Ehnmark, "Soros märke", *Expressen* 16/1 1997

rapporten fanns lätt tillgängliga på Fritzes bokhandel. Men antingen finner Ehnmark det inte intressant, eller också tror han att den egna uppfattningen är helt säker, inte behöver prövas.

En nyckel till tolkningen kan ha lämnats av Ehnmark själv, när han i den första artikeln, och med hänvisningar i *Expressen*-krönikan, formulerar en egendomlig slags politisk vågrörelse – de politiska konjunkturerna svänger mellan väktarna (politiken) och handlarna (marknaden) i ett slags evig pendelrörelse. Vi befinner oss nu, enligt Ehnmarks periodisering, i slutet av handlarnas period. Belägget är att handlarnas politik rör sig mot extrema positioner – Timbros direktör Anders Linder har i radion gjort sig till förespråkare för att lagstiftningen om arbetsrätt bör förändras och att fackföreningarnas politik driver upp arbetslösheten. Det är då uppenbart för Ehnmark, att handlarna har gått ur samförståndet och rör sig mot rent revolutionära positioner.

Denna politiska teori och dess konkreta tillämpning kanske inte övertygar så många utanför kretsarna, men den ger i alla fall en möjlighet att försöka förstå varför Ehnmark ser egendomliga företeelser, där få andra ser dem. Han väntar sig helt enkelt att tecknen på handlarnas undergång ska bli många och börja uppträda överallt i samhället – vi står inför det stora 20-åriga skiftet i politisk konjunktur. Och det är ett välkänt resultat från perceptionspsykologin, att det man vill se och förväntar sig att se, kommer man också förr eller senare att se.

Nu är det möjligt, att konkurrensen om den politiska uttolkningen av samtiden kan komma att skärpas från den europeiska vänstern. Tecken på att den europeiska vänstern är på väg att förändras rätt fundamentalt saknas inte – den pågående kommunitära förändringen inom det brittiska Labourpartiet är ett sådant tecken. En ny generation ledare i europeiska fackföreningar – med marknadsekonomiska tolkningar av den europeiska arbetsmarknaden – är ett annat.¹²

Detta kastar ljus över Ehnmarks vågteori. Om han vill hålla fast vid den, får han lov att först avsterilisera den. Om vågen går tillbaka till väktarna, rör det sig inte alls om samma väktare som förut. För tillfället för den "nya vänstern" i Europa politiska strider också – tidvis rätt förbittrade – mot välfärdsstatens fundamentalister, där de främsta är "fördelningsteoretikerna". Det är troligt att den politiska konkurrensen

¹² Dessa grupper inom den europeiska vänstern har förstätt och börjat tillämpa något som den svenska vänstern inte alls klarar: man kan vara "pro-market" utan att vara "pro-business". Till och med delar av det förra italienska kommunistpartiet – i en stor omfattning av småföretagen i Italien och Europa – gör denna åtskillnad, och måste väl rimligen framstå som rena "thatcherianer" i den dogmatiskt slumrande svenska vänstern.

med "nyliberalerna" kommer att skärpas i ett senare skede, när denna strid är vunnen.

Med detta perspektiv för ögonen – det kan, men behöver inte vara riktigt – förefaller det som om våra debattörer, inklusive Ehnmark, representerar den gamla vänstern, de väktare som aldrig kommer tillbaka.